

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

שנה ח / גליון שמו
ערש"ק פרשת ויחי ה'תשע"ב

גמר הלידה בברית מילה

לעשות מנחלת גוים ארץ קדוש

ביאור הקשר בין משה למשיח

הפיכת הצומות לימים טובים

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת ויחי, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון שמו), והוא אוצר בלום בענייני הפרשה מתוך רבבות ענייני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ופשוט שלפעמים מעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאיות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן העניינים), שם נתבארו הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

* * *

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,

מכון אור החסידות

קובץ זה יוצא לאור לזכות האחים
הרה"ח הרה"ת ישראל אפרים מנשה שי'
והרה"ח הרה"ת יוסף משה שי'
וכל בני משפחתם שיחיו
זאיאנץ
ס. פאולו ברזיל

להצלחה רבה ומופלגה בגשמיות וברוחניות

צוות העריכה וההגהה:
[עי"פ סדר הא"ב]

הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי, הרב יוסף גליצנשטיין,
הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב אברהם מן, הרב מנחם מענדל רייצס

יוצא לאור על ידי
מכון אור החסידות

United States ארץ הקודש
1469 President st. ת.ד. 2033
Brooklyn, NY 11213 כפר חב"ד 60840
oh@chasidus.net טלפון: 03-738-3734
Tel: 718-534-8673 הפצה: 08-9262674
www.likras.org • oh@chasidus.net

נדפס באדיבות

The Print House
538 Johnson Ave. Brooklyn, NY 11237
718-628-6700

תוכן העניינים

כט

לקראת שבת

הכנסת שבעיר ביחוד לעילוי נשמתו של מדריכם וחברם החסיד ר' גדליה ברוך, שכל אנשי העיר מעריצים אותו וכל ימי חייו ר' שלמה באשעס היו שומרים את יום י"ב בטבת בתפלה ובמסיבת רעים.

(מרשימות כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ, י"א ניסן תרנ"ג)

ה. מקרא אני דורש.....

"כי באפם הרגו איש" – "חשובין כולם כאיש אחד"

יבאר ברש"י הצריכותא דב' הפי' דלפי פשוטו ולפי מדרשו, והטעם שמקדים הפי' דלפי מדרשו, וטעם שלילת רש"י פי' שלישי הכולל המעלות שבב' הפי'

(ע"פ לקו"ש ח"ה שיחה א' עמ' 251 ואילך)

ט. פנינים.....

עיונים וביאורים קצרים

י. יינה של תורה.....

כח מעשיו הגיד לעמו:

לעשות מנחלת גוים ארץ קדוש

טענות האומות על ירושת הארץ ע"י ישראל / הכוונה בכיבוש הארץ הוא לעשות לו ית' דירה בתחתונים / גם ארץ העמים יש להעלותו ל"ארץ ישראל" / ומסיימים בטוב

(ע"פ לקו"ש ח"ל עמ' 249 ואילך)

טז. פנינים.....

דרוש ואגדה

יז. חידושי סוגיות.....

ג' ענינים בהא דכשיש שלום יהיו התעניות לששון ולשמחה

יפלפל בלשונות התוספתא הרמב"ם והטור בענין זה, ויסיק דכמה דרגות וחידושים בביטול הצומות / יחדש דהלימוד מזה הוא לענין התשובה שע"י התענית, דגם בתשובה מאהבה מצינו בסוגיא דיומא כעין הנך דרגות

(ע"פ לקו"ש חט"ו ע' 412 ואילך)

כד. תורת חיים.....

מכתבי קודש אודות השמחה והבטחון בה' הדרושים בעבודת האדם לקונו

כז. דרכי החסידות.....

רשימת-קודש מכ"ק אדמו"ר מוהריי"ץ מליובאוויטש נ"ע ובה תיאור מיוחד אודות פטירת החסיד ר' גדליה-ברוך, י"ב טבת תקס"ד.

פרקים בכל יום, ולאחר כל פרק משניות שחרית מנחה וערבית היו לומדים פרק תניא, היינו שלשה פרקים בכל יום.

אחרי לימודם היו יושבים במסיבת רעים ומזכירים ימי קדם בהיותם נוסעים אל מורנו הבעש"ט, הרב המגיד ממזריטש, רבי מנחם מענדל מהורודוק ואל רבנו הזקן, ובסיום היו מבקשים את חברם ר' גדליה ברוך המתכונן לעשות את דרכו כל הארץ, שבבואו לעלמא דקשוט, לאחר שיפטר מכל העונשים בחיבוט הקבר, כף הקלע ויסורי גהינום ולאחרי שיטבול בנהר דינור ויזכה לעמוד בהיכלי קודש מורם ורבים הרב הצדיק רבי מנחם מענדל מהורודוק, מורנו הרב המגיד ממזריטש ומורנו הבעש"ט זכותם תגן עלינו, יזכיר אותם כל אחד בפרטיות כפי שמסרו לו בעל פה איש איש ביחידות.

כל אחד מהם יכתוב את שאלתו-בקשתו בפתק וישים בקברו

ביום השלישי, עשרה בטבת, התענו ר' גדליה ברוך וחבריו ואחרי תפלת ערבית ישבו במסיבת רעים בשמחה רבה.

ר' גדליה ברוך הרגיש כי בא מועד קיצו ויאמר לחבריו בני גילו לנגן אותם ניגונים שזכו לשמוע בהיותם נוכחים אצל מורנו הבעש"ט בשעת אמירת תורה וסעודות מצוה, וכך עשו עד אור הבוקר כשהגיעה עונת התפלה.

כשהתכוננו להתפלל, אמר להם ר' גדליה ברוך שהוא חושב שתהיה זו תפלת שחרית האחרונה שלו בחייו, ולכן יתאמצו בכוונה הראויה. לאחר התפלה למדו את השיעורים כנהוג וכך היה גם בתפלת מנחה וערבית.

החברים הוסיפו לבקשו דבר מילוי בקשתם להזכירם בפני מורם ורבים הרב הצדיק רבי מנחם מענדל מהורודוק, מורנו הרב המגיד ממזריטש ומורנו הבעש"ט, ענה להם ר' גדליה ברוך שטוב הדבר שכל אחד מהם יכתוב את שאלתו-בקשתו בפתק וישים בקברו.

היו שומרים את יום י"ב בטבת בתפלה ובמסיבת רעים

מסיום תפלת ערבית עד לשעה הרביעית לילה, דיבר הישיש ר' גדליה ברוך ויספר את דברי תולדותיו מאז התקרב אל מורנו הבעש"ט.

ובשעה הששית לפני אור הבקר של יום החמישי, י"ב בטבת תקס"ד, נפטר ר' גדליה ברוך הסנדלר זקן ושבע ימים, ויובל לקבורות ויספדוהו כל אנשי העיר.

עדת חסידי דענבורג וגריווא והזקנים בראש, קבעו שיעורי לימוד במשניות ובתניא בכל בתי

"כי באפם הרגו איש" - "חשובין כולם כאיש אחד"

יבאר ברש"י הצריכותא דב' הפי' דלפי פשוטו ולפי מדרשו, והטעם שמקדים הפי' דלפי מדרשו, טעם שלילת רש"י פי' שלישי הכולל המעלות שבב' הפי'

בדברי יעקב לשמעון ולוי, הוא מוכיח אותם (פרשתנו מט, ו): "בסודם אל תבוא נפשי, בקהלם אל תחד כבודי, כי באפם הרגו איש". ופירש רש"י:

"כי באפם הרגו איש – אלו חמור ואנשי שכם, ואינן חשובין כולם אלא כאיש אחד. וכן הוא אומר בגדעון – 'הכית את מדין כאיש אחד'. וכן במצרים – 'סוס ורוכבו רמה בים'. זהו מדרשו; ופשוטו: אנשים הרבה קורא 'איש', כל אחד לעצמו. באפם הרגו כל איש שכעסו עליו, וכן 'זילמד לטרף טרף אדם אכל'."

ויש לבאר את הצריכותא שבשני הפירושים שמביא רש"י, ואת הטעם שהקדים רש"י להפירוש לפי "מדרשו" – לפני הפירוש כ"פשוטו"; ואגב יתבאר עוד דיוקים בדברי רש"י, כדלקמן (עוד בביאור דברי רש"י אלו – ראה משנ"ת במדור זה בש"פ ויחי תשס"ט ותשע"א, וצרף להמבואר כאן).

"גדליה ברוך הגיע העת לבוא לעולמנו"...

עדת חסידי דענבורג וגריווא והזקנים בראש, קבעו שיעורי לימוד במשניות ובתניא בכל בתי הכנסת שבעיר ביחוד לעילוי נשמתו של מודריכס וחברם החסיד ר' גדליה ברוך, שכל אנשי העיר מעריצים אותו וכל ימי חייו ר' שלמה באשעס היו שומרים את יום י"ב בטבת בתפלה ובמסיבת רעים

...לעת זקנותו עזב ר' גדליה ברוך [מתלמידי מורנו הבעל-שם-טוב, והודות לו הופצה שיטת החסידות לתושבי העיר דענבורג והסביבה] את מלאכת הסנדלרות והתפרנס ברווחיה של בתו האמצעית שגרה עם בני ביתה בביתו ויחי חיי מנוחה ועונג רב, בראותו שתורת מורנו הבעש"ט ושיטתו מתפשטת ומתרחבת בכל המדינה, ומבלי הבט על הרדיפות הגדולות — הנצחון הוא על צד החסידים.

גם בימים האחרונים לפני מותו, לא הרגיש ר' גדליה ברוך חולשה, אך התחיל להכין את עצמו לקראת פטירתו, בספרו שבאחד הלילות זכה לראות בחלומו את מורנו הבעש"ט שאמר לו: "גדליה ברוך הגיע העת לבוא לעולמנו". וישמח מאד בספרו זאת.

היו יושבים במסיבת רעים ומזכירים ימי קדם

במשך שבועיים ימים היו באים יום יום עשרה אנשים מבני גילו לביתו של הישיש ר' גדליה ברוך כדי להתפלל אתו שלש פעמים ביום מלה במלה. אחרי התפלה היו לומדים פרק משניות, שלשה

ב. הנה מקור ה"מדרש" שמביא רש"י הוא בבראשית רבה (פצ"ט, ז), ושם הלשון "שלא היו כולם לפני הקב"ה אלא כאיש אחד"; אמנם רש"י השמיט התיבות "לפני הקב"ה" שבמדרש.

ולפום ריהטא נראה היה להוכיח מהשמטה זו, שלדעת רש"י זה שאנשי שכם היו נחשבים "כאיש אחד" לפני שמעון ולוי הוא מצד עצמם, מצד גבורתם;

אבל אי אפשר לומר כן, כי בבשר ודם שכוחו מוגבל הוא, בהכרח שיהיה הבדל בעיניו בין "איש אחד" לאנשים רבים – שביחס לאיש אחד צריך הוא להשתמש בגבורה מועטת ואילו כלפי אנשים רבים צריך גבורה מרובה יותר – ועכ"ל, שאף ששמעון ולוי היו גבורים גדולים, בוודאי לא היו כל אנשי העיר שכם אצלם כ"איש אחד" ממש מצד עצמם.

אלא (שגם אליבא דרש"י), זה שכל אנשי העיר שכם היו נחשבים "כאיש אחד" הוא מצד זה ששמעון ולוי לא הלכו בכחם הטבעי לבד אלא "בכחו של זקן" (רש"י וישלח לה, כה), באופן שלמעלה מהטבע.

[ומכל מקום משמיט רש"י התיבות "לפני הקב"ה" שבמדרש – כי בפשטות שייך לשון זו רק כשהלוחם הוא הקב"ה בעצמו (כמו בקריעת ים סוף – ראה פרש"י בשלח יד, כג – ששם נאמר "כי ה' נלחם להם"), או עכ"פ בציווי ושליחות הקב"ה (ראה רש"י פ' שופטים כ, א); מה שאין כן שמעון ולוי, שהגם שעשו מה שעשו מפני קנאות לה' עשו זאת בעצמם, ולכן לא מתאים כ"כ לומר כאן "לפני הקב"ה", אלא רק ש"בטוחים היו על [הקב"ה שבא בזכותו] כחו של זקן"].

אמנם דבר זה חידוש הוא, כי לא מצינו ב"פשוטו של מקרא" מקור ומשמעות לדבר זה – שהריגת אנשי שכם על ידי שמעון ולוי היתה בכח שלמעלה מהטבע; וקשה לייסד חידוש זה רק על זה שבפסוק דידן נאמר "איש" לשון יחיד.

וזהו שמדגיש רש"י אשר אכן "זהו מדרשו" – אין פירוש זה מתאים לגמרי לדרך הפשט, אלא הוא נלקח מ"מדרש אגדה" ("המיישבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו" – רש"י בראשית ג, ח); וכיון ש"אגדה" הוא, לא הסתפק בזה רש"י אלא הוסיף והביא פירוש נוסף: "ופשוטו – אנשים הרבה קורא איש כל אחד לעצמו, באפם הרגו כל איש שכעסו עליו".

ג. משמעות הפירוש לפי "פשוטו": תיבת "איש" שבכתוב לא קאי על כל אנשי שכם ביחד, אלא על "כל אחד לעצמו". והטעם שהכתוב מדבר על כל אחד לעצמו ואינו כולל את כל אנשי העיר יחד (ולכן אינו אומר "איש" אלא "אנשים"), הוא כדי להשמיענו חידוש – ש"באפם הרגו כל איש שכעסו עליו".

היה אפשר להבין, ש"אפם" של שמעון ולוי נח בעת שהרגו את רוב ועיקר אנשי שכם – וזה

(אג"ק חי"א אגרת ג'תסה)

במענה על מכתבו מד' אייר, הנכתב זו פעם הראשונה כדרישת נשיאנו הק' במצב רוח של בטחון, וכאמתית מדת הבטחון, המבואר בכ"מ שבוטחים בהשי"ת שימלא כל הצטרפות כפשוטם בגשמיות מבלי הבט, אף אם לפעמים ע"פ החשבון אין זה מגיע, ויה"ר שימשיך לכתוב תמיד במצב רוח כהנ"ל שזה גופא ירבה בהבשו"ט בטוב הנראה והנגלה בתוכן מכתבו.

(אג"ק חי"א אגרת ג'תסה)

במענה על מכתבו - בלי הוראת זמן הכתיבה - הנה כבקשתו אזכירו על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר צוקללה"ה נבג"מ זי"ע לאריכות ימים ושנים טובות, וכדאי הי' שילמוד שער הבטחון בספר חובת הלבבות ויתבונן בהעניינים המבוארים בו, וכשיתבונן אפילו לשעה קלה אשר כל אחד ואחת מבני ישראל מאמין באמונה פשוטה אשר לית אתר פנוי מיני, וידוע פסק רז"ל ע"פ הכתוב עוז וחדוה במקומו, ועפ"מ שאין לבוא בשער המלך בלבוש שק, הרי אי אפשר לבלבל שמחתו של זה דעוז וחדוה במקומו, ע"י עצבות של מי שהוא, ושל מי שהי', אפילו אם נדמה לו לפי שעה שיש יסוד לזה, ואיך צריך להתעמק בזה כי אפילו התבוננות קלה מספקת.

עוד זאת, שהרי ידוע פסק הרמב"ם והובא בשו"ע או"ח סי' רמ"א, שעבודת השי"ת צריכה להיות בכל דרכיך, וידוע ג"כ הפסק שעבודת השי"ת צריכה להיות בשמחה, וכמ"ש תחת אשר לא עבדת גו', וגודל הענין דשמחה של מצוה, וכיון שבכל דרכיך יש בזה אפשריות דענין של מצוה, מובן שצ"ל השמחה במעונו, וכמבואר ברמב"ם סוף הלכות לולב והועתק במכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר בהקדמתו לס' קונטרס עץ חיים ולקונטרס העבודה, ויסיח דעתו ממחשבתו ומעצמו, ויעסוק בעניינים דאהבת ישראל ואהבת השם, והשי"ת יתן לו אריכות ימים ושנים טובות.

בברכה לבשו"ט בכל הנ"ל בקרוב.

(אג"ק חי"א אגרת ג'תצג)

שהמשיכו להרוג את שאר אנשי העיר, לא היה מתוך כעס ממש, אלא בתור המשך להריגת הרוב; וזהו החידוש, ש"באפם" של שמעון ולוי מתייחס לכל אחד ואחד מאנשי העיר שכם - "כי באפם הרגו איש", כל איש פרטי - כל אחד שנהרג על ידם היה כתוצאה מכעס שכעסו עליו במיוחד.

אלא שבאמת אין משמעות זו מחוורת, כי סוף סוף מהו החידוש בזה? הרי דבר הפשוט הוא ששמעון ולוי לא יהרגו אדם סתם כך, ומאי קמ"ל בזה שכל אחד מאנשי העיר שכם נהרג בגלל "אפם"?

ולכן יש לבאר כוונת פירוש זה, שהחידוש הוא - ששמעון ולוי הרגו כל אחד מאנשי העיר שכם ("כל אחד לעצמו") באותו הכעס; כלומר: כל כך עז היה הכעס שלהם על זה ש"נבלה עשה בישראל", שגם לאחר שנהרגו רוב אנשי שכם עדיין לא נח אפם כלל, ועד האיש האחרון מאנשי שכם היה עדיין "אפם" באותו התוקף.

ד. ומעתה יובן היטב למה הביא רש"י פירוש זה בתור פירוש שני ואחרון - כי פירוש זה מוקשה הוא מאוד:

אמנם הכעס של שמעון ולוי מקורו היה בקנאות דקדושה ("כי נבלה עשה בישראל"), אבל סוף סוף אינו מתקבל על הדעת שצדיקים אלו (ראה רש"י וישלח לה, כב - על השבטים בני יעקב ש"כולן צדיקים") יתפעלו בכעס כל כך גדול ועצום שאינו נח עד שיהרג האיש האחרון שבעיר שכם!...

ולכן אינו מסתפק רש"י בפירוש זה, ומקדים לו את הפירוש לפי "מדרשו" - שזה שנאמר "איש" בלשון יחיד הוא משום ש"אינן נחשבים כולן אלא כאיש אחד", שלפי פירוש זה יותר מיושב.

ה. והנה, הפירוש הראשון ברש"י נוגע רק לתיבות "הרגו איש"; הפירוש השני שייך גם לתיבת "באפם"; אך רש"י הוסיף להעתיק ב'דיבור המתחיל' גם את תיבת "כי" ("כי באפם הרגו איש") - וי"ל כוונתו בזה [וראה מהלך דומה שנתבאר במדור זה בש"פ נח השתא. עיי"ש]:

כמו שנתבאר עתה, הרי בשני הפירושים שכותב רש"י יש קושי - שהיה בזה ענין מחודש שאינו מתאים עם השכל והחוש (בפירוש הא' - בדרך הטבע לא שייך שאנשי עיר שלימה יחשבו "כאיש אחד" ממש, ובפירוש הב' - לא מסתבר שכעסם של שמעון ולוי היה שווה בעת הריגת כל אנשי העיר עד לאחרון שבהם).

וכיון שכן, מקום היה להוסיף פירוש שלישי - שאכן כוונת הכתוב היא כפשוטו ממש, שהיה מקרה מסויים (נוסף על הריגת אנשי שכם) שבו שמעון ולוי הרגו איש אחד ("איש" לשון יחיד), ועל זה הוכיח אותם יעקב.

[אף שמזה שלא נזכר בכתוב (לפני כן) שהיה מאורע כזה, משמע לכאורה שאינו – מכל מקום, יש עדיפות בפירוש זה, שלפיו יתיישב היטב הלשון "איש" בל' יחיד. ובפרט שכבר מצינו עד"ז: הכתוב מספר (בראשית ד, כג ובפרש"י) על למך שאמר "כי איש הרגתי", אף שאינו נזכר בכתוב כלל לפני כן שהיה דבר כזה ויודעים זאת רק מכתוב זה לבד].

והטעם שרש"י שולל לגמרי פירוש כזה, ואינו מביאו כלל – מובן הוא לפי תיבת "כי (באפם הרגו איש)" שמעתיקה מן הכתוב:

הלשון "כי באפם הרגו איש" מדגישה, אשר התיבות "באפם הרגו איש" (אינם התחלה של ענין חדש, אלא) באים בהמשך ובתור טעם לזה ש"בסודם אל תבוא נפשי בקהלם אל תחד כבודי".

ולכן, אי אפשר ללמוד שבת יבות "באפם הרגו איש" מתכוון הכתוב למאורע אחר (זה ששמעון ולוי הרגו אתם אדם אחד), כי אז ייפלא ביותר – איך יתכן שבתור טעם על זה ש"בסודם אל תבוא נפשי" מזכיר יעקב רק את המקרה שבו שמעון ולוי הרגו אדם אחד, ושכך לגמרי את המאורע שבו הרגו עיר שלימה!?

ונמצא, איפוא, שהלשון "כי באפם הרגו איש" – היא המכריחה את רש"י ללמוד ש(אין מדובר בהריגת איש אחד סתם, אלא) בהריגת "חמור ואנשי שכם".

נבג"מ זי"ע, האט ער א געזונטען פרייליכען זומער.

(אג"ק חי"א אגרת ג'תנא)

ובמה שמאריך במכתבו בהנוגע למצבו ואשר לא תמיד שורה השמחה בנפשו, הנה מבואר בזה ארוכות וקצרות בספר התניא קדישא מרבנו הזקן, ובפרט בפרק ג"ל. ויש להוסיף בשמחה זו, ע"י ההתבוננות המוזכרת בספר התניא קדישא ריש פרק מ"א, איך שממה"מ הקב"ה, מניח העליונים והתחתונים ונצב עליו (על כאו"א מישראל) ומלא כל הארץ כבודו כו' וכו', וידוע שעוז וחדוה במקומו (יעויין חגיגה ה' ע"ב - ובס' עבודת הקדש להרה"ג הר"מ אבן גבאי חלק התכלית פרק נ"ז), הרי מתגברת ע"י התבוננות זו השמחה באדם, וככל שתתרבה שמחה של צוה זו (מצוה לשון צוותא וחיבו לבורא עולם), הרי ע"פ הכלל דשמחה פורץ גדר, מתמעטים הענינים המנגדיים ומגבילים את האדם הן בגשמיות והן ברוחניות, והרי אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה של מצוה, וכבר ידוע מ"ש המורה הגדול בידו החזקה הלכות יסודי התורה פרק ז' הלכה ד'. ומובן שבכל הנ"ל אין סתירה לעבודת השי"ת כשדורשת לפעמים ענין של מרירות, וע"פ המבואר בתניא קדישא סוף פרק ד"ל ובאגרת התשובה שם פרק י"א.

בקשתי את אנ"ש שיחיו אשר ימציאו לכת"ר איזה מהספרים הנדפסים בהוצאת קה"ת, ובודאי ינהג בהם עין טובה ויזכה בתוכנם את הרבים בקהלתו ומושפעיו, וזכות הרבים תלוי בו.

בכ' ובברכת הצלחה במשרתו בקדש.

(אג"ק חי"א אגרת ג'תנה)

ובמה שכותב אשר מרגיש הוא שינויים במצב רוחו בהנוגע לעבודת השי"ת ואהבתו.

הנה אל יפול לבו על זה חס ושלום, וכמבואר בתניא ובכמה מקומות בתורת החסידות, אשר הנ"ל בא במלחמת היצר, שלפעמים זה קם וזה נופל, ולפעמים כו' וכו', וכמש שכבוש ארץ ישראל בפעם הראשונה הי' הסדר מעט מעט אגרשנו, הנה כן הוא בחיי כל אחד ואחד מישראל בכבוש ארץ ישראל הרוחנית בחלקו הנופל לגורלו, שאין הכבוש נעשה בבת אחת אלא מעט מעט, ועל ידי יגיעה שדוקא באופן כזה, כהודעת רבותינו ז"ל יגעת - ומצאת. והוא הדין לענין ההתרכזות, שכדרך בני אדם המצב הולך לטוב צעד אחר צעד ולא מן הקצה אל הקצה (לב במקרים יוצאים מן הכלל), נכון יהי' לבו בטוח בהיצר יחד לבם, אש ברצונו של העובד הדבר תלוי, ואף אם לפעמים רואים נסיגה לאחור, צריכה הנסיגה לעורר כחות נוספים ואומץ נוסף, ולא ח"ו נפילת הרוח. וזוהי הדרך לנצחון סופי במלחמה זו.

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

גמר הלידה בברית מילה

גם בני מכיר בן מנשה יולדו על ברכי יוסף
(ג, כג)

כד אתילידו גזירינון יוסף
(תרגום יונתן)

יש לעיין, דאף שהברית היא ביום השמיני ללידה, ה"ז סו"ס משך זמן לאחרי הלידה, וא"כ מה הפירוש בזה ש"כד אתילידו" דכשנולדו "גזירינון יוסף"?

ויש לבאר זה ע"פ מ"ש בשו"ע הרב (או"ח מהד"ת סו"ס ד, ע"פ זח"ג צא, ב. סדר היום [בסוף הספר בפ"י משנת בן ה' למקרא]. ע"י מנורת המאור (להר"י אלנקאווה) ח"ד פ' גידול בנים, הובא בראשית חכמה בסופו. שו"ע יו"ד סי' רסג ס"ה) ש"תחלת כניסת נפש זו הקדושה היא . . במצות מילה".

וי"ל, שיש מקור לדברים אלה גם בדברי התרגום דנן, דלפי שתחלת כניסת הנפש הקדושה במצות מילה, נמצא שעדיין לא נגמרה "לידת" הילד עד זמן הברית. וק"ל.

(ע"פ לקו"ש ח"כ עמ' 243 ואילך)

מדוע חפץ יוסף למנוע מאביו לברך אפרים

ויתמוך יד אביו להסיר אותה מעל ראש אפרים על ראש מנשה
(מח, יז)

"ג' דברים שעשה יוסף בשביל מנשה שהיה מבקש לגדלו על אפרים אחיו . . והשנית ויתמוך יד אביו וכו'".
(במדב"ר פ"ד ה-ו)

לכאורה תמוה מה הייתה כוונתו של יוסף כשרצה להסיר יד אביו מבנו אפרים ולמנוע ממנו ברכתו של יעקב. בשלמא מה שהקדים מנשה תחילה, וכן מה שאמר שלמנשה מגיע עיקר הברכה, מובן, שכן הבכור "מיומן לברכה". אבל אחר שראה שאביו חפץ לברך את אפרים, כיצד משתדל אב למנוע ברכה מבנו? ואם מפני מעלת מנשה הבכור, היה עליו לבקש מיעקב להוסיף למנשה ברכה יתירה גדולה יותר!

והביאור בזה:

הנהגת יוסף לא היתה כדי למנוע מיעקב לברך את אפרים, אלא בכדי למנוע קנאה בין האחים, כי יוסף ידע מה עלול לקרות כשמקדימים את הצעיר לבכור, כפי שאירע אצלו, וכמחז"ל (שבת י, ב) "לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים וכו'" ומביא שם ראייה מיוסף, ועל כן היה רע בעיניו מה שיעקב מקדים את אפרים שע"ז מטיל קנאה ביניהם.

אבל יעקב לא חשש לזה, כי הוא לא ידע מהמאורע דמכירת יוסף (כפי שמשמע מפשטות הכתובים), ולא ראה חסרון בהקדמת הצעיר, ואדרבה, כן נהג גם קודם לכן אצל יוסף, וראה שהתוצאה היא שיוסף נעשה מלך על אחיו.

(ע"פ שיחת ש"פ צו תשמ"ה – תורת מנחם תשמ"ה ח"ג עמ' 1642 ואילך)

תורת חיים

מכתבי קודש

שמחה ובטחון

לפלא הי' בעיני מה שלא הגיעו ממנו כל ידיעות במשך כל הזמן מעת התראינו, ונצטערתי לקבל זה עתה ידיעה ממנו שאין בריאותו כדבעי, וכבקשתו אזכירו על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ ז"ע לבריאות הנכונה, בריאות הגוף ובריאות הנפש גם יחד,

וכמדומה שבעת שיחתנו נגענו גם בנקודה שהיא אחת היסודות בשיטת הבעש"ט עבדו את ה' בשמחה, וכבר ידוע מאמר המורה הגדול רבנו הרמב"ם בהלכות דיעות, אשר עובדים את השם לא רק בעת התפלה או בעת לימוד התורה אלא גם בעיני העולם, ובמילא דרושה עבודה זו גם בעת האכילה ועם האכילה, בעת הטיול ועם הטיול וכו', וכין שאין מבקשים מן האדם אלא לפי כחו, הרי בטוח כל אחד ואחת מאתנו שמקדימים לתת לו את הכחות לעבוד עבודה קדושה ועבודה נעימה זו במילואה.

ובהתבוננות נוסף על זה, אשר לא כהשקפת עובדי ע"ז אשר רק על השמים כבודו ורם על כל גוים, כ"א משגיח הוא ית' על כל אחד ואחת, ובחיי היום יומים, אפילו בפרטים אלו הנקראים בלשון העולם אפורים וקטנטנים, הרי אין כל יסוד לאיזה דאגה שתהי', ובדוגמת דבר התינוק הנמצא על יד אביו, אף שבהנוגע לתינוק, האב הוא כל יכול רק בדמיונו, ולא כן הוא בהנמשל, אשר האב, הוא אבינו שבשמים, כל יכול בפועל וכמובן.

אחכה לבשו"ט אשר מרגיש עצמו בטוב, וכפתגם הרגיל בפי כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה

כח מעשיו הגיד לעמו: לעשות מנחלת גוים ארץ קדוש

טענות האומות על ירושת הארץ ע"י ישראל / הכוונה בכיבוש הארץ הוא לעשות לו ית' דירה בתחתונים / גם ארץ העמים יש להעלותו ל"ארץ ישראל" / ומסיימים בטוב

בסיום ספר בראשית, מספרת התורה אודות פטירתו של יוסף הצדיק: "ויאמר יוסף אל אחיו אנכי מת ואלקים פקוד יפקוד אתכם והעלה אתכם מן הארץ הזאת גו' וישבע יוסף גו' פקוד יפקוד גו' והעליתם את עצמותי מזה, וימת יוסף גו' ויישם בארון במצרים".

ויש להקשות, איך מתאים סיום ספר-בראשית בהעניין דמיתת יוסף עם הכלל ד"מסיימים בטוב"¹?

ומה גם שבין כך נזכר להלן, בתחילת פ' שמות, ע"ד פטירתו של יוסף – "ואלה שמות בני הבאים מצרימה גו' וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא", וא"כ הי' מתאים להכניס שם הפרטים הנ"ל בנוגע לפטירתו, ולסיים את ספר בראשית בדבר "טוב" כמו ב"וירא יוסף לאפרים גו' גם בני מכיר גו' וילדו על ברכי יוסף"² או כיו"ב³.

(1) ראה תוס' סוף נדה (מברכות לא, א). ועוד.

(2) ג, כב-כג.

(3) וגם סיפור מיתת יוסף הי' אפשר לסיים בענין בשורת הגאולה – "פקוד יפקוד גו'".

לקראת שבת

כג

שענינים אלה "לא ידע האדם איך יהיו עד שיהיו שדברים סתומין הן כו'" (רמב"ם הל' מלכים שם ה"ב) ו"אין סדור הויית דברים אלו ולא דקדוקיהן עיקר בדת" (שם) – לפיכך לא הביא ענין זה בספר היד³³.

ועפ"ז מובן הטעם שחילק הרמב"ם הלכה זו שבסוף הל' תעניות לשתי בבות – כי שני – הוכחה זו היא רק לשיטת הרמב"ם (הל' תשובה פ"ח) שעוה"ב היא רק לנפשות (ולא עולם התחי'), שלפ"ז עכצ"ל שתחה"מ היא תקופה בימוה"מ גופא; משא"כ לדעת הרמב"ן (בשער הגמול) ועוד שעוה"ב הוא עולם התחי' – אין הכרח מענין דתחה"מ שיש תקופה שני' בימוה"מ.

34) ועפ"ז מובן מה שהטור (ושו"ע) לא חלקו הדין לב' בבות – כי מכיון שלא הביא הדינים השייכים לימוה"מ לא כתב רק כללות הענין, מה שנוגע לדינא בזמן הזה (כנ"ל בפנים סעיף ח').

35) ומתורץ עפ"ז מה שבבבא הב' (ולא עוד כו') מוסיף הרמב"ם עוה"פ תיבת "עתידים" – ולא כתב בקיצור "שיהיו ימים טובים כו'" – כי זה ש"עתידים להיות ימים טובים כו'" יהי' לאחרי העתידיים דיבטלו הצומות.

33) וכמו שלא הזכיר הענין דתחה"מ (וכ"ש – לא פרטיו) בהל' מלכים* והל' תשובה (רק שהכופר בתחה"מ אין לו חלק לעוה"ב – הל' תשובה פ"ג ה"ו). וראה מאמר תחיית המתים.

* דמ"ש שם (פ"א ה"ג) "מחוי' מתים" – אין הכוונה לתחה"מ כמשנ"ת בארוכה בלקו"ש שם. וראה מאמר תחיית המתים.

וראי' לזה שהפסוק "צום גו' יהי' גו' לששון גו'" יכול להתפרש (גם) בשייכות לענין הצום גופא – מצינו בב"ח (לאו"ח רסתק"ג), וז"ל: "פריך בגמרא קרי לה צום (וקרי לה ששון). פירוש, הלשון אינו מיושב דמשמע הוא גופי' ששון ושמחה מה שאי אפשר שהרי הצום עצמו צער יגון ואנחה הוא והוה לי' למימר חדש הרביעי .. יהי' לששון שהחודש נהפך מאבל ליו"ט כו" – הרי שכתב הב"ח²⁵, שהתיבה "צום גו'" (לא "חודש הרביעי גו'") היינו ענין הצום עצמו²⁶.

ומעתה יש לנו לתרץ הטעם שהביא הרמב"ם את הפסוק "צום גו' יהי' לבית יהודה לששון גו'" דוקא, ולא את הפסוק "והפכתי גו'". וי"ל דזהו לפי שכאן נוגע ענינו של "בית יהודה".

דהנה, עיקר קושי השעבוד גזירת מלכות כו') שבגלות הוא אצל "בית יהודה", ולא אצל עשרת השבטים (שגלו מעבר לנהר סמבטיון²⁷) [וכלשון הפיוט (שומרון קול תתן – דליל תשעה באב): נדרת את אחת ורבות נדרתי כו']. ומאחר שגודל השמחה בצומות לימות המשיח נובע מגודל הצער של הצומות בזמן הגלות (והוא לפי ערכו)²⁸ – לפיכך, כדי להדגיש את גודל השמחה של הצומות לימות המשיח, הביא הרמב"ם את

25) וכותב ע"ז: והב"י פי' בע"א והפירוש שכתבתי הוא פשוט.

26) אלא שמ"מ יש מקום לקושי הש"ס (ואאפ"ל שכוונת הפסוק היא שענין הצום יהפך לששון כו') – דא"כ "הל"ל צום הרביעי כו' יהפך לששון כו' . . ומדקאמר קרא יהי' לששון משמע הצום לא יבטל לגמרי אלא שיהי' לששון זה א"א" (ט"ז לשו"ע או"ח שם).

27) ב"ר פע"ג, ו. במדב"ר פט"ז, כה. פס"ר פ' ותאמר ציון בסופו. וראה ירושלמי סנה' פ"י סה"ה. ועוד.

28) להעיר מפס"ד (רלעיל הערה 8): אין שמחה בא אלא בתשעה באב.

הפסוק "יהי' לבית יהודה לששון גו'", כי בזה מודגש שהששון והשמחה יהיו אצל בית יהודה במדה גדולה הרבה יותר, לפי שקושי השעבוד שלהם הי' חמור הרבה יותר.

אלא שכיון שאז יהי' "והאמת והשלום אהבו" – אחדות בין יהודה ליוסף – הרי שמחה יתירה זו של "בית יהודה" תחדור ותקיף את כל ישראל, וגם את עשרת השבטים (יוסף).

והנה, כבר נתבאר במקום אחר²⁹ בארוכה בשיטת הרמב"ם בענין ימות המשיח – שלשיטתו יהיו בזה שתי תקופות כלליות: (א) התקופה שבתחילת ימות המשיח, שעלי' אמרו "אין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות בלבד" (כמ"ש בהל' תשובה ספ"ט. הל' מלכים פי"ב ה"ב) – שאז לא יבטל "מנהגו של עולם" ולא יהי' אז "חידוש במעשה בראשית, אלא עולם כמנהגו נוהג" (הל' מלכים רפ"ב). (ב) התקופה שלאחרי זה³⁰ (שבה תהי' תחיית המתים), כאשר יבטל מנהגו של עולם (גם לדעת הרמב"ם³¹) ויהי' חידוש במעשה בראשית³² [אלא שכיון

29) לקו"ש חכ"ז ע' 197 ואילך. וראה הוספה לד"ה לא יצא האיש (קה"ת תש"ט. סה"מ – מלוקט ח"א ע' תפה) ובהערה שם. וקונטרס ענינה של תורת החסידות הערה 27. הגש"פ עם ליקוטי טעמים מנהגים וביאורים (קה"ת תשמ"ו) ע' תרגם בהערה. – ולהעיר ג"כ מצפ"ע עה"ת הפטורת פרשתנו ויחי מט, ט.

30) ועל פי זה יש לתרץ כמה קושיות בשיטת הרמב"ם [ומהן: קושיית הלח"מ בהל' תשובה פ"ח ה"ז] כמשנ"ת בארוכה בלקו"ש שם.

31) ומה שמפרש "וגר זאב עם כבש .. משל וחיידה" (רמב"ם שם) – כי כתוב זה איירי בתחילת ימות המשיח כאשר "יצא חוטר מגזע ישי גו'" (ישעי' יא, א). וראה מאמר תחיית המתים להרמב"ם.

32) וכדמוכח מענין תחתה"מ גופא, שהו"ע ביטול מנהגו של עולם וחיידוש במעשה בראשית [ראה מאמר תחתה"מ הנ"ל. ולהעיר מאוה"ת ויחי שצא, ב].

"מתכיפין התחלה להשלמה"⁴, ונהגו ישראל קדושים לקשר סיום מסכת עם התחלתה. ואין זה לחידודי בעלמא ח"ו, אלא הוא ענין אמיתי, שבאמת ישנה נקודה משותפת בין התחלת כל ספר (ומסכת) לסימומו, והוא ע"פ מה דאיתא בספר יצירה⁵: "נעוץ סופן בתחילתן".

לא זו בלבד, אלא שאותה הנקודה המשותפת המאחדת את סיום הספר עם ראשו והתחלתו, אינה איזה נקודה צדדית – כי אם זוהי הנקודה התיכונה והעיקרית של הספר כולו. והטעם פשוט: הנקודה העיקרית שבכל דבר מרומזת בתחילתו (כמו הראש הכולל את כל האיברים), וגם בסימומו, כמאמר⁶ "הכל הולך אחר החיתום".

התחלתו של ספר בראשית הוא: "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ". וברש"י: "אמר רבי יצחק: לא הי' צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם . . ומה טעם פתח בבראשית, משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים, שאם יאמרו אומות העולם לישראל לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם: כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו. ברצונו נתנה להם, וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו". בדבררים אלו נרמז נקודה עיקרית ביותר בספר בראשית כולו.

ואמנם, לכשנעיין מתמיהים הדברים ביותר: הרי התורה לישראל ניתנה, ולא לאומות העולם, וא"כ איך אפשר לומר שטענת אומות העולם תגרום שינוי בתורה הק'?

זאת ועוד אחרת: אפילו את"ל שהמענה לאו"ה חייב לבוא בתורה שבכתב, אמנם מאי טעמא צריך להתחיל את התורה בזה, ומה גם שכלשון המורגלת בכגון דא "סדר בתורה הוא גם תורה".

על כרחק צ"ל, שהטענה והמענה אינן רק להוציא מלבן של אומות העולם, אלא זה נוגע גם לבנ"י עצמם, ולכן הוכנס כל הענין בתורה (וכלשון הכתוב שהביא רש"י: "כח מעשיו הגיד לעמו").

גם או"ה יודעים שהקב"ה "בחר בנו מכל העמים, ונתן לנו את תורתו" – ודוקא משום הכי טענה הם מבקשים: "לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים". דלפי הבנתם (וכן הוא גם בהבנת ה"א-ל זר אשר בקרבך", היצה"ר שנקרא ה"גוי" שבישראל⁷), בהיות עם ישראל קשור עם רוחניות איך יכול להיות שהוא קשור עם ארץ (גשמית), ובפרט – ארץ מסויימת.

4) נוסח "רשות לחתן בראשית".

5) פ"א מ"ז.

6) ברכות יב, א.

7) ראה שבת קה, ב "איזהו א-ל זר שיש בגופו של אדם הוי אומר זה יצר הרע". ועיין קובץ מכתבים לתהלים (בתהלים אהל יוסף יצחק ע' 218). אגרות-קדש אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע ח"ז (ע' עד וש"ג). לקו"ת ראה כה, סע"א ואילך. מאמרי אדה"ז תק"ע (ע' קכח. קצג ואילך). ועוד.

דזהו⁸ הדרך איך שאומות העולם נעשים לעם, שמתאספים כמה אנשים במטרה אחת, ומתגוררים במקום אחד – והמטרה המשותפת מאגדת אותם והם הופכים לעם. וכאשר יצא איש אחד מאומה א' ויעבור לגור בארץ אחרת, הנה במעט זמן יהפוך להיות בן האומה האחרת. דיסוד האומה היא ארצה ונחלתה, וכל חוקיה וכל דבריה אינם אלא כדי לסדר חיים מתוקנים.

משא"כ בישראל, שנעשו עם במדבר, והחוקים והמשפטים הישרים אשר ציווה אותם ה' אלוקי השמים ואלוקי הארץ – אינם עבור "ישוב העולם" אלא עניינים אמיתיים כשלעצמם. ומהות העם הוא להיות עבד השם⁹ דדבר זה אינו תלוי לא בזמן ולא במקום, ואין שום דרך להפסיק להיות יהודי (ח"ו)¹⁰. דעם ישראל הוא מרומם מכל עם, ולשון וארץ.

ולכן לפני דעת אר"ה, כיבוש אר"י וקניינה על ידי ישראל על מנת להתיישב שם כעם מיוחד בארץ מיוחדת הוא ענין של "גזל", שהרי ישראל הם עם מיוחד בלאו הכי.

והמענה ע"ז – "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים": נתינת אר"י לעם ישראל, אינה כבשאר אומות-העולם להבדיל שזהו להוות ולייצר את האומה – אלא היא חלק בעבודתם, לגלות את "כח מעשיו" של הקב"ה:

"נתאוה הקב"ה להיות לו יתברך דירה בתחנתונים"¹¹, וזה כל האדם ותכלית בריאתו, להשכין שכנית עוזו וקדושתו ית' ב"ארציות" של העולם הזה הגשמי דוקא. ולכן רוב מצוות התורה ככולן הם מצוות מעשיות, כדי שע"י קיומם תומשך הקדושה גם בעניינים הגשמיים¹²;

וכן הוא בנוגע לכללות עם ישראל, דמכיון שהוא ברוממות ולמעלה מכל עם ולשון, לכן דוקא משום-זה ניתנה לו ארץ ישראל, ארץ גשמית, שבה תלויות כו"כ מצוות התורה (עד שעיקר ענין של קיום המצוות התורה הוא באר"י דוקא, כמבואר בארוכה ברמב"ן¹³), מאחר שזהו ענין בני' והתורה – "לכבוש" את ה"ארציות" של העולם-הזה, ולעשותו דירה לו יתברך.

לפיכך פתח בבראשית, דהתחלת התורה הוא דוקא "בראשית ברא גו"¹⁴, בריאת העולם – דיסוד וכוונה עיקרית בתורה הוא – לכבוש על ידה את העולם ולעשותו דירה לו יתברך.

ובעומק יותר: הטענה האמורה דאומות העולם, הרי אינה רק טענתם של אותם הז' אומות

(8) בהבא לקמן ראה ברשימת "ר"פ לחגיגת תו"ת – ל"נ – ער"ח תמוז תש"ב". נדפס בחוברת קיא.

(9) וכמאמר הרס"ג (ס' האמונות והדעות מ"ג פ"ז): אומתנו אינה אומה אלא בתורתה.

(10) ומתבטא בזה שהמצוה הראשונה דעשרת הדיברות, הוא "אנכי" – האמנת אלוקות, ולא חוקים המסודרים כמו "לא תרצח" ו"לא תגנוב".

(11) תנחומא נשא טז. תניא רפ"ו.

(12) ראה תניא פל"ז. ובכ"מ.

(13) ס"פ אחרי (יח, כד) – ע"פ ספרי עקב יא, יז (הובא ברש"י שם, יח). וראה תורה אור פרשתנו (מו, ריש ע"ב). מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"א ע' ה (וש"נ).

יתהפכו הצומות, מתבאר באיזה אופן צריכה להיות התענית, דהתשובה של התענית (וכנ"ל, שתענית "מדרכי התשובה הוא") צריכה להיות באופן כזה²⁰, שתפעל (עד כדי) שהצום עצמו יהפך לששון ולשמחה כו²¹.

ג

יתרין הפסוק שהעדיף הרמב"ם, ויבאר מה שחילק ההלכה לב' בנות ע"פ שיטתו בהל' מלכים

ע"פ כל הנ"ל יש לומר בפירוש לשון הרמב"ם:

אע"פ שהביא הרמב"ם את הפסוק "צום גו' יהי' גו'" [דלכאורה: על פי הנ"ל, ה' לו להביא הפסוק "הפכתי גו'", המורה על עילוי גדול יותר מהעילוי המבואר מן הפסוק "צום גו'"]

היד, עיי"ש בארוכה]: בתחילת הל' תעניות כותב (כנ"ל בפנים) דתענית "מדרכי התשובה הוא", ומסיים בפעולת התשובה של התעניות (ושלימות) – שיהפכו הצומות לששון ולשמחה ולמועדים טובים (ראה לקמן בפנים סעיף ג', שכוונת הרמב"ם בהלכה זו היא גם להענין ד"יהפכו גו'").

(20) וגם מי שעדיין אינו שייך למדריגות נעלות בתשובה (מאהבה) – מ"מ, תיכף בתחילת העבודה צ"ל אצלו הידיעה מהי תכלית שלימות עבודה זו. או ע"ד המבואר בקונטרס עה"ח (פ"ז ואילך) לענין יחו"ע ויחו"ת.

ועוד ענין בזה: ע"י הודעה זו ש"עתידיים כו' [בלשון הבטחה. וכ"ה בענין התשובה ש"הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה כו'" (רמב"ם הל' תשובה שם)] – לא יפול ביאוש כו'.

(21) עפ"י יש ליישב מה שהקשה בחת"ס (שו"ת אור"ח סר"ח) דמגלן לנביאים לחדש כן דכשיש שלום ששון ושמחה [וראה ג"כ אוה"ת שבהערה 15 – ע' א' שפה בתחלתו] – כי מכיון שענין הצום הוא "מדרכי התשובה", ששלימותה היא "זדונות נעשות לו כזכיות" – הרי מובן, שזה שהצומות יהפכו לששון ולשמחה אין זה ענין נוסף על הצומות, כ"א תכלית הצומות גופא.

והביאור בזה, דענין "עתידיים להיות ימים טובים כו'" בא ברמב"ם כהמשך לבבא הקודמת, "כל הצומות האלו עתידיים ליבטל כו' ולא עוד אלא שהם עתידיים כו'". ומזה מובן, שענין "עתידיים להיות ימים טובים כו'" מוסיף חידוש על הענין הקודם ד"עתידיים ליבטל" (וכהלשון – "ולא עוד אלא כו'²²). ולכן אין לומר שכוונת הרמב"ם בזה היא רק לכך שהימים יהיו ימים טובים, שהרי זוהי תוצאה בדרך ממילא מזה ש"עתידיים ליבטל" (שהרי כך הוא הטבע, שכשבטל מצב שגרים לצער, הדבר מעורר ממילא שמחה באותו הזמן שהי' בו מקודם צער); אלא על כרחך צריך לומר, שבחידוש "ולא עוד אלא כו'" כוונתו (שגם) ענין הצום גופא²³ (יהפך ו) יהי' לששון כו'; ועל זה הביא את

ה(ראי' מן הפסוק²⁴, שעצם ענין "צום גו' יהי' גו' לששון ולשמחה גו'".

(22) עפ"י יש לבאר גם טעם השינוי ברמב"ם מלשון הפסוק: בפסוק נאמר "לששון ולשמחה (ואח"כ) למועדים טובים", ואילו לשון הרמב"ם הוא: ימים טובים (ואח"כ) וימי ששון ושמחה:

ברמב"ם הוא בסדר דלא זו אף זו ("ולא עוד אלא כו'"): יהיו "ימים טובים (ולא עוד אלא) ימי ששון ושמחה"; משא"כ בפסוק, שכאו"א מהצומות "יהי' גו' (כאו"א בפ"ע – כפי מדת האתהפכא – מדת) לששון ולשמחה (וכולם נכללים בהענין ד) למועדים טובים".

(23) וכדמוכח גם מלשונו "שהם עתידיים להיות כו'" – שקאי על מ"ש לעיל "הצומות האלו עתידיים ליבטל כו'", שפירושו "לא ימי הצום – שהרי ה"ימים" אין "עתידיים ליבטל" – כ"א] גוף ענין הצומות.

(24) כמו שמצינו שמשמשים בלשון הכתוב לכוונה אחרת – ראה לקו"ש חט"ו ע' 237 הערה 59, וש"נ.

שימי הצומות יהיו ימים טובים בזמן דלעתיד, אלא יתירה מזו, אותו הענין **הצום גופא** יהפך לששון ולשמחה¹³, ויתגלה הדבר המשמח שבתוכן הצום גופא. ע"ד מש"נ גבי לעתיד (ישעי' יב, א) "אודך ה' כי אנפת בי" – שלעתיד לבוא יהי "אודך" על זה גופא ש"אנפת בי", כי יתבאר לנו הטוב הצפון שבוה.

וזהו ביאור החילוק בתוכן שבין שני הפסוקים הנ"ל, "יהי גו' לששון גו'" ו"הפכתי גו'": הפסוק "צום הרביעי גו' החמישי גו' יהי גו' לששון ולשמחה ולמועדים גו'" מדבר אודות ימי הצום, שהימים יהיו ימים טובים; היינו, שבנוסף לביטול הצומות, יהי גם היתרון שהימים יהיו ימים טובים. והם ב' הענינים הראשונים הנ"ל, חדא שיתבטל הצום, ותו שהיום יהי ליום שמחה. אמנם, הפסוק "והפכתי אבלם לששון גו'" מדבר על המעלה השלישית הנ"ל, דהא מיירי בעצם ה"אבל" גופא, שענין ה"אבל" יהפך¹⁴ לששון ולשמחה¹⁵.

וטעם החילוק, דהפסוק "צום גו' יהי גו'" מדבר בזמן בית שני (כנ"ל ס"א), וכיון שבבית שני חסרו ה' דברים (יומא כא, ב), ה' חסרון גם בשלימות היפוך הצומות¹⁶. משא"כ הפסוק

13) ע"ד מכות בסופה: לכך אני מצחק. נת' בארוכה בלקו"ש ח"ט ע' 67 ואילך.

14) וראה ב"ר (שבהערה 8): אני מחזיר אותו האבל לשמחה שנאמר והפכתי גו'.

15) ראה בארוכה אוה"ת מסעי ס"ע א'שפד ואילך. וראה יל"ש ירמ' רמז רנט: עלה ארי' כו' ע"מ שיבא ארי' כו' במזל ארי' והפכתי אבלם לששון (נת' ברשמות הצ"צ לאיכה ע' 26 (אוה"ת לנ"ך כרך ב' ע' א'נרנו). אוה"ת ע"פ והפכתי גו').

16) ובפרט עפ"מ הרמב"ם (פיה"מ ר"ה פ"א מ"ג) דבבית שני התענו טעשה באב (וגם שאר התעניות אם רצו מתענין). שקו"ט בזה – תשב"ח ח"ב סרע"א. שו"ת

"והפכתי אבלם גו'" מדבר לעתיד לבוא, ואז תהי' תכלית השלימות – גם בהיפוך הצומות.

והנה, כבר הודיענו הרמב"ם (הל' תעניות פ"א ה"ב) דהתענית "מדרכי התשובה הוא"¹⁷. ומצינו גם בתשובה (מאהבה) דוגמת שלושת הענינים הנ"ל: (א) דע"י תשובה מאהבה "נעקר עוונות מתחלתו" (פרש"י ד"ה כאן מאהבה – יומא פו, סע"א) – העוונות מתבטלים. (ב) השב מאהבה "מוסיף במעשיו הטובים יתר מכדי הצורך לגבי אותו עון" (חדא"ג מהרש"א יומא שם, ב) – לא זו בלבד שהעוונות מתבטלים ע"י התשובה, אלא באה על ידה הוספה במעשים טובים "לגבי אותו העון". (ג) ע"י תשובה מאהבה "זדונות נעשות לו כזכיות" (יומא שם), פירוש, דלבד זאת שנוספים ע"י התשובה (מעשים טובים וזכיות¹⁸ אחרים, הנה הזדונות עצמם נהפכים לזכיות.

ומעתה יש לנו לתרץ למאי הלכתא היפוך הצומות לעתיד, דיש לומר, שכשם שכללות ענין הגאולה תלוי' בזה ש"סוף ישראל לעשות תשובה" (כפסק הרמב"ם (הל' תשובה פ"ז ה"ה)), כך גם בנוגע לביטול הצומות דלעתיד בשלושת האופנים הנ"ל – הדבר נפעל ע"י (שלימות) התשובה של ישראל (תשובה מאהבה) בשלושת הענינים שבה¹⁹. וא"כ נמצא, דבענין זה שלעתיד

שו"מ מהד"ק ח"ג סקע"ט.

17) וכוונתו גם לענין התענית (דלקמן ה"ד ואילך), כמפורש שם רפ"ה. ולהעיר מאגה"ת פ"א ג.

18) בחדא"ג שם מפרש כן המרו"ל זדונות נעשות לו כזכיות. אבל מפשטות לשון חז"ל מוכח ככפנים, כמשנ"ת בארוכה בלקו"ש ח"ט ע' 183 ואילך.

19) עפ"ז יש לבאר גם הקישור שבין תחילת וסוף הל' תעניות ברמב"ם (ועד"ז תחילת וסיום פרק האחרון דהל' תעניות) [דנעוץ תחלתן בסופן. וראה בארוכה "הדרן על הרמב"ם (קה"ת, תשמ"ה) שכ"ה גם בספר

שירשו ישראל, אלא של כל השבעים אומות, דאף הם טוענים על נקודה זאת שעם ישראל מרומם את כל העולם כולו ע"י התורה.

"לא גלו ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים"¹⁴. ומבואר בזה בספרים¹⁵, שכוונת ירידת הנשמה לעולם, היא לברר ולהעלות ניצוצי קדושה שנפלו ונתפזרו בכל קצוי תבל. וכאשר בן-ישראל משתמש בחפצי העולם לעבודת השם, הרי הוא מעלה את ניצוצות הקדושה הנמצאים בדברים אלה לקדושה. ועי"ז ש"אחד מכם גולה לברבריא ואחד מכם גולה לסרמטיא"¹⁶ ועובר את ה' שם – הרי שהופכים את המקום בו נמצאים הניצוצי קדושה להיות ארץ ישראל, "לתת להם נחלת גויים".

וכמאמר¹⁷ כ"ק אדמו"ר הצמח צדק נ"ע לא' החסידים שרצה לעלות לארץ הקודש: "מאך דא ארץ ישראל" – עשה כאן ארץ ישראל!

וכן תהיה לנו בביאת המשיח ב"ב, ד"עתידיה אר"י שתתפשט בכל הארצות¹⁸, דלאחר כל השנים שישראל עושים מכל מקום בעולם ארץ ישראל – יתרחב גבול הקדושה וגם ארץ העמים תבוא בקהל השם.

ובזאת יובן החלוקה דספר בראשית ושמות:

החילוק בפשטות בין ספר בראשית וספר שמות הוא – בספר בראשית מסופר ע"ד תולדות האבות (והשבטים כו'), דהיינו ההכנה ליצירת עם ישראל וכו'; ואילו ספר שמות הוא הסיפור דיציאת מצרים ונתינת התורה וכו'.

ולכאורה, ע"פ זה היתה צ"ל התחלת ספר שמות בסיפור יציאת מצרים, שאז "נולד" עם ישראל (וע"ד דברי רש"י הנ"ל "לא ה' צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם"), ומה טעם פתח ספר שמות בסיפור גלות מצרים?

וגם לפי פשוטו, ההפסק בין הספרים הוא לכאורה באמצע ענין, שהרי כבר מסופר בספר בראשית (בפ' ויגש) ע"ד ירידת יעקב ובניו למצרים, וא"כ ה' לכאורה מתאים יותר שגם המשך הסיפור ע"ד גלות מצרים (קושי השעבוד וכו') יבוא באותו הספר (בראשית), ובספר שלאח"ז יתחיל בענין חדש – גאולת ישראל ממצרים.

14) פסחים פז, ב.

15) תו"א (ר"פ לך. שם קיז, ב), ביאורי-הזהר לאדמו"ר האמצעי (קלה, סע"ד ואילך) ובכ"מ.

16) ל' חז"ל שהש"ר פ"ב, ח (ב).

17) ראה פרטי הסיפור באיגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע ח"א ע' תפה. ועוד.

18) פסיקתא רבתי פ' ר"ח ושבתי. יל"ש ישעי' רמז תקג. נתבאר בלקוטי תורה מסעי פט, ב ואילך. ועוד.

וע"פ הנ"ל יש לומר:

כשם שפתיחת התורה ב"בראשית ברא גו" היא משום שזהו תכלית ענין התורה – "לתת להם נחלת גוים", כנ"ל; עד"ז הוא בענינו: ספר שמות הוא אמנם סיפור לידת עם ישראל ונתינת התורה להם, אבל ה"פתיחה" של סיפור זה היא לא במ"ת, וגם לא בסיפור יציאת וגאולת מצרים, אלא דוקא בסיפור "נחלת גוים" שבזה, בגלות מצרים, וע"ד ירידה ל"מיצרים" וגבולים של העולם בכלל.

כי מכיון שתכלית התורה היא העבודה ד"לתת להם נחלת גוים" (בירור העולם) – לכן, גם ההכנה למ"ת היתה ע"י עבודה תוך גלות מצרים, באופן שעניני מצרים נכנסו לרשות ישראל – קדושה (שזה נעשה ע"י העבודת פרך, דעי"ז הוציאו כל הניצוצי קדושה דמצרים – כמצולה שאין בה דגן, וכמצודה שאין בה דגים¹⁹).

ולכן התחלת הספר היא ע"ד גלות מצרים לאחר הזמן ד"וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא", ולא בהזמן דירידת יעקב למצרים – כי ירידת יעקב למצרים לא היתה ענין של גלות ממש, שהרי ישב בארץ גושן במיטב הארץ במצב של מנוחה ושלווה כו', וכן הי' "כל זמן שאחד מן השבטים קיים"; ורק לאחר ש"וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא" התחיל השעבוד וקושי שלו, עיקר הירידה דגלות מצרים.

ועפ"ז מובנת השייכות דתחילת ספר בראשית וסימו – לתוכן הספר, "ספר הישר":

ענינו של ספר בראשית (ובפרטיות – עד "החודש הזה לכם") בפשטות הוא – כפרש"י – מה ש"כח מעשיו הגיד לעמו", היינו לא ע"ד מציאות העולם כשלעצמה, כ"א אדרבה, ע"ד כחו ושלטתו של הקב"ה על העולם, שנמסר לישראל ("הגיד לעמו") – דבתחילת ספר בראשית מסופר ש"הוא בראה", ואח"כ איך "נתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם (וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו)";

ומסירת כח זה לישראל היתה על ידי האבות, כמסופר בספר בראשית פעמים רבות ע"ד הבטחת הקב"ה לכאן"א משלשת האבות אודות נתינת הארץ, ועד שזה שישאל כבשו את הארץ בימי יהושע הי' על יסוד ירושת הארץ מן האבות, כפסק הדין שא"י ירושה היא מאבותינו.

וכן הוא בתוכן הרוחני – שכח זה שניתן לישראל, לשלוט על הארציות של עוה"ז ולכובשו לרשות הקדושה, נמשך לישראל על ידי האבות שנקראו "ישרים". שהאבות היו למעלה מעלה מן העולם, ד"האבות הן הן המרכבה", ש"כל אבריהם כולם היו קדושים ומובדלים מענייני עוה"ז ולא נעשו מרכבה רק לרצון העליון לבדו כל ימיהם", ולכן לא הי' יכול גשם העולם לשלוט עליהם ח"ו.

ו"שליטה" זו על העולם עוברת בירושה לכאן"א מבנ"י, בתור "בנים". וכידוע בענין "מעשה

ע"כ. גם יש לדקדק בל' הרמב"ם, במה נוגע אל הענין כאן גם סיום הכתוב – "והאמת והשלום אהבו", שטרם הרמב"ם להזכירו, ונראה שהדבר לחינם.

ובאמת, שתי הדקדוקים האחרונות מתורצים אחד בחברו, דהטעם שהביא הרמב"ם גם את סיום הכתוב "והאמת והשלום אהבו" הוא – כדי להשמיענו בבירור, שאע"פ שבכתוב נאמר "לכית יהודה", יהיו הצומות ימים טובים לכל ישראל. דכיון שלעתיד לבוא יהי' "שלום" – גם בין "בית יהודה" ל"יוסף" (כמבואר בהפטורה דפ' ויגש (יחזקאל לו, טו ואילך)) – "והאמת והשלום אהבו", לכן, שמחתם של "בית יהודה" תקיף את כל ישראל, וגם עשרת השבטים בכלל. מיהו, עדיין אינו מובן, למה רמז על כך הרמב"ם בהעתיקו התיבות "והאמת והשלום אהבו", ולא כתב בפירוש (כבתוספתא) שהימים יהיו "ימים טובים לישראל".

עוד יש לדקדק, דהנה הלשון בטור הוא:
ולעתיד לבוא הקב"ה עתיד להפכם לששון ולשמחה דכתיב (ירמ' לא, יב) והפכתי אבליכם לששון ונחמתים ושמחתים מיגונם⁸. ואינו מובן, מדוע הביא הרמב"ם את הפסוק מזכר'י, המדבר (לפי פשוטו) בתקופת בית שני⁹, ומודגש בו "לכית יהודה" דוקא – בשעה שהי' ביכלתו

והנראה בזה, אשר שני השינויים הללו בין הרמב"ם והטור – (א) ברמב"ם נאמר הענין בשתי כבות ובטור בבבא אחת, (ב) הרמב"ם הביא את הפסוק "כה אמר גו' צום גו' יהי' גו' לששון גו'", והטור הביא את הפסוק "והפכתי גו'" – תלויים זה בזה, כדלקמן.

ב

יקדים מסוגיא דר"ה גבי ביטול הצום בזמן שלום, ויסיק ג' פרטים בענין זה, ועפ"ז יתריך דנפק"מ לדרך התשובה שבתענית שגם בה מצינו כעין ג' אלו בסוגיא דיומא ומעתה יש לומר שבהשינוי שיתחדש לעתיד לבוא בצומות יש שלושה ענינים: (א) מה שהצומות יתבטלו, וכמבואר בשמעתין שכאשר "יש שלום" בטל החיוב להתענות כו'. (ב) דלא זו בלבד שימים אלו לא יהיו אז ימי צום, אלא הם יהיו אף ימים טובים וימי שמחה, יותר מסתם ימים; ויש לומר, שעצם היציאה מהמצב המצער ("גזירת המלכות" ו"אין שלום" הנזכרים בסוגיא הנ"ל) והכניסה למצב שבו "יש שלום", הנה זה גופא מעורר שמחה¹². (ג) לא זו בלבד

(10) ראה פרש"י ירמ' שם, ג'.

(11) אלא שעל קושיא זו לבד הי' לתרץ, דהרמב"ם קאי על ד' הצומות, ולכן מביא כתוב שבו נזכרו ד' צומות אלו. משא"כ בטור שקאי על כל הצומות (עיי"ש).

מיהו, להביאור דלקמן יתורץ גם דיוק זה בל' הרמב"ם בעומק יותר.

(12) ראה מצו"ד זכר'י שם.

(7) וכן בשו"ע שם – אלא ששם: ולעתיד לבא הפכם ה' לששון ולשמחה (ומשמית הכתוב – כדרך המחבר בשו"ע שלו).

(8) וראה פס"ר פ' על נהרות בבל: אין שמחה בא אלא בתשעה באב לפי שקבעו אבל בזמן הזה ועתיד לפני הקב"ה לעשותו יו"ט שנאמר והפכתי אבליכם לששון ונחמתים ושמחתים מיגונם. וראה ב"ר ס"פ ויחי.

(9) אבל ראה לקמן הערה 16.

המשיח, ולא עוד אלא שהם עתידים להיות ימים טובים¹ וימי ששון ושמחה שנאמר כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהי לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום אהבו". ובאמת תוכן הדבר הובא גם בטור ובשו"ע (סוף הל' תענית).

ולכאורה יש לתמוה תמיהה כללית, אך ענינא למאי הלכתא. וכידוע בכללי הרמב"ם שתוכנו של ספר יד החזקה הוא (בלשון הרמב"ם בהקדמתו לספר היד) – "הלכות הלכות". ויש לנו להבין מהי ה"הלכה" בזה? ש"כל הצומות האלו עתידים ליבטל כו"², עד שראו גם הטור והשו"ע להזכיר הדבר. ובאמת, בנוגע לרמב"ם אפשר ליישב, שזהו מפני שהביא בספרו יד החזקה גם דינים הנוגעים לימות המשיח, אבל אין בזה תירוץ לכך שהענין מובא גם בטור ושו"ע (שאינם מביאים דינים השייכים לימות המשיח).

ולהלן יתבאר בזה בדרך חידוש, שבדברים אלו מבואר באיזה אופן צריכה להיות תענית. ויובן בהקדים, דהנה, מקור הלכה זו הוא בתוספתא סוף תענית, אבל הלשון שם הוא "אותן ימים עתידין להיות ימים טובים לישראל שנאמר כה אמר ה' צום הרביעי וגו'". ומעתה יש

לדקדק בכמה דברים ששינה הרמב"ם⁴:

חדא, אמאי חילק הרמב"ם ענין זה לב' בבות: (א) "כל הצומות האלו עתידים ליבטל כו"; (ב) ולא עוד אלא שהם עתידים להיות ימים טובים כו" – ולא כתב בקיצור (כבתוספתא) "עתידים להיות ימים טובים כו", דמשמע בדרך ממילא שהצומות יתבטלו.

ותו, מהו שהשמיט הרמב"ם את התיבה "עתידים להיות ימים טובים כו" ל"ישראל" שנאמרה בתוספתא. והלא לכאורה הוספה זו מוכרחת היא, כי מאחר שבפסוק שהביא כאן כתיב "לבית יהודה לששון גו'" [וטעם הדבר, כי הכתוב (כפשוטו) מדבר בזמן בית שני, שבו "עשרת השבטים לא שבו" עדיין (רד"ק שם. וראה מצו"ד שם)] – הרי עליו להוסיף שבימות המשיח יהיו הצומות ימים טובים לכל ישראל⁵ (ועשרת השבטים בכלל⁶). ועיין חסדי דוד לתוספתא שם שכ': אע"ג דה"נ היו כבר בזמן בית שני, וכדאיתא בפ"ק דר"ה וכנראה בהדיא מנבואת זכרי'. . מ"מ לא היו י"ט לכל ישראל אלא לבני יהודה העולים בבית שני, אבל אותן שלא יעלו ונשארו בגלותם מסתבר ודאי דאינהו עבדי מן הדין ועד כען תענית לזכר יום החורבן דהא לדידהו לא אהני להו בית שני ולא מידי, קמ"ל דלעתיד לבא עתידין להיות י"ט לכל ישראל.

(4) וי"ל (שגם) לזה (השינויים דלקמן) נתכוון בצפ"נ לרמב"ם שם בהוסיפו תיבת (כ"כ מבואר בתוספתא סוף תענית) ע"ש".

(5) ולהעיר מפ"י מהר"י קרא זכרי' שם: לבית ישראל.

(6) ובמצו"ד שם: בני עשרת השבטים הצטערו בימים שאירע להם מקרות רעות והם יתהפכו להם לשמחה – אבל מלשון התוספתא הנ"ל מוכח שהצומות שזכרו בקרא יהפכו לכל ישראל לששון כו', כבחסדי דוד שם.

אבות סימן לבנים", שמעשה האבות הוא נתינת כח לעבודת הבנים. דאף שמדריגת עבודת האבות היא למעלה מעלה ממדריגת עבודת הבנים, מ"מ, להיותם אבות, הרי כל עניני הם עוברים בירושה לבניהם אחריהם עד עולם.

אמנם, כדי שיהי' קשר בין מעשה אבות לעבודת הבנים – צ"ל במעשה האבות גופא מעין ודוגמא לדרגת הבנים.

וזהו הטעם שסיום ספר בראשית הוא בענין ירידת יעקב ובניו למצרים, דעם היות שאצלם לא היתה זו גלות ממש כנ"ל, כי ישיבתם במצרים היתה באופן של מנוחה ושלחה כו' – מ"מ, ובפרט לגבי מדריגת יעקב בארץ מגורי אביו, ה"ז מצב של ירידה.

ואצל יעקב היתה השליטה על מצרים בגלוי, כמש"נ ויברך יעקב את פרעה, וכפרש"י שברכו "שיעלה נילוס לרגליו . . ומברכתו של יעקב ואילך הי' פרעה בא אל נילוס והוא עולה לקראתו ומשקה את הארץ", גלוי לעיני פרעה שפרנסתם של מצרים תלוי' בברכת יעקב!

וכן מצד יוסף – שהוא הי' השליט על מצרים, ובלעדיך לא ירים איש את ידו ואת רגלו בכל ארץ מצרים.

ומצבם הרוחני של יעקב ויוסף וכו' במצרים הוא הנתינת כח שנמסר לבניהם אחריהם בירושה, שגם בהיותם בגלות יוכלו לשלוט על הגלות.

וזהו הסיום דספר בראשית, שיוסף הצדיק סיפר ורמז לאחיו, דעם היות שכאן מסתיים ה"מעשה אבות" ומתחילה עבודת הבנים, הקשורה עם הירידה לגלות ממש – מ"מ "ואלקים פקוד יפקוד אתכם והעלה אתכם מן הארץ הזאת"; כי הגלות אין לו שליטה ח"ו על ישראל, אלא להיפך – כל ענין הגלות הוא כדי שבנ"י ישלטו עליו, ועד שע"י הירידה לגלות מתעלים בנ"י לעילוי נעלה יותר, "והעלה אתכם".

וסיום החומש ממש: "וישם בארון במצרים" – דלא כיעקב שנקבר בארץ ישראל, כי עי"ז ניתן הכח לבנ"י בהיותם במצרים שיתעלו למעלה מן הגלות וישלטו עליו. דכאשר יודעים, שבתוך מצרים נמצא איתם עמם יוסף הצדיק, שהוא המלך והבעה"ב על כל ענייני מצרים, ה"ז נותן להם כח ועוז לעמוד בכל הקושיים ולצאת מן הגלות.

ובבחי²⁰ יוסף הוא כל הצדיקים שהם למעלה מהגלות, הנמצאים עם ישראל בתוך הגלות. ובמיוחד אלו שנקברו דוקא בחו"ל שלא לעזוב צאן מרעיתם וליתן להם הכוח והעוז לעמוד בכל הנסיגות דהגלות, ולזכות לגאולה שלמה בפשטות.

(20) ראה שיחת ש"ק ויחי תשמ"ז באריכות.

ג' ענינים בהא דכשיש שלום יהיו התעניות לששון ולשמחה

יפלפל בלשונות התוספתא הרמב"ם והטור בענין זה, ויסיק דכמה דרגות וחידושים בביטול הצומות / יחדש דהלימוד מזה הוא לענין התשובה שע"י התענית, דגם בתשובה מאהבה מצינו בסוגיא דיומא כעין הנך דרגות

צום, אמר רב פפא הכי קאמר בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה יש גזרת המלכות צום אין גזרת המלכות ואין שלום רצו מתענין רצו אין מתענין. ע"כ. והכי איפסק לדינא (טור או"ח ר"ס תקנ), שכאשר "יש שלום אין מתענין", וכן יהי' לעתיד.

ונראה לומר דבזה שלעתיד יהי' הצום לשמחה – יש ג' חידושים שיתחדשו, ויש מזה נפקא מינה לענין התענית בזמן הזה.

דהנה, כתב הרמב"ם בסוף הלכות תעניות, וז"ל: "כל הצומות האלו עתידים ליבטל לימות

א
יקשה למאי הלכתא שלעתיד ייהפכו הצומות לששון, וידקדק במה ששינה הרמב"ם מן התוספתא וחילוק לשון הרמב"ם והטור

גרסיןן בר"ה (יה, ב): "דאמר רב חנא בר ביזנא אמר ר"ש חסידא מאי דכתיב (זכרי' ת, יט) כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהי' לבית יהודה לששון ולשמחה, קרי להו צום וקרי להו ששון ושמחה, בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה אין שלום

פנינים דרוש ואגדה

יבא שילה – משה ומשיח

לא יפור שבט מיהודה ומחקק מבין רגליו עד כי יבא שילה ולו יקהת עמים (מט, י')

יבא שילה בגימטריא משיח. שילה בגימטריא משה.
 (כעל הטורים שם)

ויש לבאר עומק נפלא בדברי בעל הטורים, בהקדם ביאור מארז"ל (ראה שמו"ר פ"ב ו) "משה הוא גואל ראשון הוא גואל אחרון", והדבר ברור שאין כוונת המדרש שמשה הוא גופו משיח גואל צדק, שהרי משיח הוא מבית דוד משבט יהודה ומשה משבט לוי, אלא ודאי כוונת המדרש לומר שגם הגאולה האחרונה בב"א תבוא בכחו של משה גואל ראשון.

והביאור בזה:

כחו של משיח לגאול את ישראל בא מכח התורה, שהרי זהו עיקר מעלת המשיח, וכמו שמצינו ברמב"ם שההגדרה הראשונה של משיח הוא היותו "הוגה בתורה" (רמב"ם הלכות מלכים ספ"א), והתורה היא הלא "תורת משה".

ועפ"ז מבואר עומק כוונת בעה"ט, ש"יבא שילה" בגימטריא משיח, כי "יבוא" הוא הגילוי והפעולה בעולם, שזהו גאולה אחרונה "גואל אחרון". ו"שילה" בגימטריא משה, כי שילה הוא מה שנמצא עוד קודם ל"יבוא", דהיינו הכח להגילוי דמשיח הוא משיח – משה גואל ראשון.

(ע"פ לקו"ש ח"י"א עמ' 8 ואילך)

נסתלקה ממנו שכינה

האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים (מט, א)

ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין ונסתלקה ממנו שכינה
 (פסחים נו, א)

לכאורה צ"ע הלשון "ונסתלקה ממנו שכינה" כשהמכוון הוא שלא היה יכול לגלות קץ הימין, והול"ל "ונתכסה ממנו הקץ" וכיו"ב, ובפרט שמצינו שאמר תיכף אח"כ כו"כ דברי נבואה, דמהא מוכח שעדיין שרתה עליו השכינה, ומאי "נסתלקה ממנו שכינה"?

והביאור בזה, י"ל ע"פ דרך החסידות:

"שכינה" נקראת כך על שם ששוכנת ומתלבשת (תניא פמ"א), היינו שהשכינה היא המשכת אלוקותו ית' לעולמות. יעקב רצה לגלות את הקץ לבניו, כלומר לגלות הקץ לדרגא נמוכה יותר ממצבו הוא, לדרגא בה עמדו השבטים באותה שעה, "ונסתלקה ממנו שכינה", היינו, שנתעלם ממנו היכולת "להשכיף" – להוריד למטה לעולם הזה (לדרגת השבטים) את גילוי הקץ.

כלומר: אצל יעקב לא היה חסר בגילוי אלוקות, ועל כן אמר דברי נבואה כנ"ל, ויתירה מזו, גם גילוי הקץ היה אצלו (ולכן לא שייך לכתוב שנתכסה ממנו הקץ) רק הכח להמשיך ולהוריד נסתלק ממנו באותה שעה.

(ע"פ לקו"ש ח"י"א עמ' 168 ואילך)